

İlkokul öğretmenlerinin girişimcilik hakkında görüşleri Emre Ceylan¹, Sümeyya Kurt², Gözde Yüksel³, Hayati Özdemir⁴

DOI 10.5281/zenodo.10612656

Özet

Bu çalışmanın amacı ilkökul öğretmenlerinin girişimcilik hakkında görüşlerinin alınmasıdır. Bu çalışma nitel araştırma desenlerinden bir durum çalışması metodolojisi kullanılarak oluşturulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu 17 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırma grubunu oluşturan katılımcıların seçiminde kolay ulaşılabilir örnekleme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama aracı için 3 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada veriler yüz yüze görüşmelerle elde edilmiştir. Verilerin analizi için içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ilkökul öğretmenlerinin girişimcilik kavramına ilişkin görüşleri, "risk ve cesaret" ile "yenilik ve inovasyon" olmak üzere iki ana tema altında toplanmıştır. Öğretmenler, girişimcilik konusundaki kişisel değerlendirmelerini "risk alma", "karar verme", "özgüven", "çevre" ve "mesleki yeterlik" temaları çerçevesinde ifade etmişlerdir. Girişimcilik becerisinin öğrencilere kazandırılması için öğretmenlerin öne sürdüğü yöntemler "özgüven kazandırma", "destek olma ve fırsat tanıma" ile "eğitim ve bilinçlendirme" başlıkları altında sıralanmaktadır. Öğretmenler, öğrencilere girişimcilik becerisinin kazandırılmasında özgüvenin artırılmasının, uygun destek ve fırsatların sağlanmasının ve eğitimin önemini vurgulamışlardır.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, öğretmen, girişimcilik.

Primary school teachers' views on entrepreneurship

Abstract

This study aims to obtain the views of primary school teachers about entrepreneurship. This study was created using a case study methodology from qualitative research designs. The study group of the research consists of 17 teachers. The convenience sampling technique was used in the selection of the participants. A semi-structured interview with three open-ended questions was used as a data collection tool. The data were obtained through face-to-face interviews. Content analysis was used to analyse the data. According to the research results, primary school teachers' views on the concept of entrepreneurship were grouped under two main themes: "risk and courage" and "innovation and innovation". Teachers expressed their evaluations of entrepreneurship under the themes of "risk-taking", "decision-making", "self-confidence", "environment", and "professional competence". The methods suggested by the teachers for providing entrepreneurship skills to students are listed under the titles of "gaining self-confidence", "providing support and opportunity", and "education and awareness raising". Teachers emphasised the importance of increasing self-confidence, providing appropriate support and opportunities, and education to help students acquire entrepreneurship skills.

Keywords: Primary school, teacher, entrepreneurship.

¹ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, emre.ceylan.19@hotmail.com

² Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, sumeyyakarapapak@gmail.com

³ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, gozdetufek1@gmail.com

⁴ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, hayatiozdemirarge19@gmail.com

Giriş

İlkokullar eğitim sisteminin temel taşıdır ve bu nedenle öğrencilerin hem kişisel hem de sosyal yaşamlarında başarılı olmaları için gerekli becerilerle donatılmaları büyük önem taşımaktadır. Özellikle ilkokul müfredatında öğretilen temel becerilerden biri olan girişimcilik, bu durumu yaratmada çok başarılıdır. Kendi kendine yetebilen, araştıran, sorgulayan, yaratıcı ve buluşçu, sorunları kendi başına çözebilen kişiler günümüz çağdaş toplumunda giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır. İnsanlarda belirli özelliklerin oluşmasını ve bu özelliklerin gösterilebilmesini garanti altına almak için modern eğitim sistemleri yeniden yapılandırılmıştır. Bilgiye dayalı güce, pratik zekaya ve mantığa sahip insan profili, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişin yaşandığı bu çağda daha da önemli hale gelmiştir. Eğitim sistemleri bu profile sahip insanlar yetiştirmek üzere kurulmuştur ve amaç insanların doğuştan gelen girişimcilik potansiyelini tespit etmek ve geliştirmektir. Bu anlamda ulusların gelişmişlik düzeyinin yükseltilerek ulusal ekonominin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Planlanan müfredat, öğrencilerin odak noktasını ezberden sorgulamaya ve araştırmaya kaydırmayı amaçlamaktadır. Ezber yerine, bireysel farklılıkların dikkate alındığı, öğrencilerin bilgiyi beyinlerinde oluşturdukları, öğrenmekten keyif aldıkları ve bireysel farklılıkların dikkate alındığı öğrenci merkezli bir yöntem kullanılmıştır. Bu yöntem, her öğrenci için kritik olan temel becerileri kazandırmayı amaçlar. Öğrencilerin belirlenen bu alanlarda yaşamları boyunca kullanacakları becerileri, çeşitli öğrenme alanlarındaki ilerlemeleriyle bağlantılı olarak hem beşinci sınıfın sonunda dikey olarak hem de bir yılın sonunda yatay olarak inşa etmeleri beklenir (Özatalay, 2007). Bozkurt'a (2000) göre girişimcilik, çevremizdeki fırsatları belirleme, bu fırsatları değerlendirmek için projeler geliştirme ve uygulama ve nihayetinde yaşam kalitesini artırarak bu projeleri hayata geçirme çabasıdır. Medeniyetlerin yapısı, bilim ve teknolojideki muazzam ilerlemeler nedeniyle bu yeni dönemde dramatik bir şekilde değişmiş ve bu da girişimciliğin toplumdaki ekonomik değerini ve önemini artırmıştır. Sonuç olarak, insanın entelektüel faaliyetlerinin önemi artmış ve bireysel beceriye dayalı girişimcilik ön plana çıkmıştır. Bilgi toplumunun, sanat, bilim ve ekonomi alanlarında ürettiği uygulamalar açısından çok önemli olan girişimciliğin altın çağını yaşayacağı öngörülmektedir (Arslan, 2002). "Girişimci, başkalarının göremediği fırsatları görüp bunları iş fikrine dönüştürebilen ve risk alabilen kişidir" ifadesi Titiz (1994) tarafından maceracı bireylerin özelliklerini vurgulamak için kullanılmıştır. Girişimci kişilerin güçlü bir başarı güdüsüne sahip oldukları, yeni fikirler üretmekten hoşlandıkları, çok çalışmaktan ve istikrarlı bir şekilde üretmekten zevk aldıkları söylenmektedir. Risk almanın girişimcilerin en belirleyici özelliği olduğu iddia edilebilir. Gözek'e (2006) göre başarılı bir girişimci, hesaplanmış riskler alabilen, yaratıcı ve olasılıkları görebilen, lider, güçlü bir iş ahlakına ve araştırma zihniyetine sahip bireylerden oluşur. Kuvan'a (2008) göre, girişimcilik özelliklerine sahip olanlar, işlerinde karşılaşılabilecekleri zorluklardan ve aksiliklerden korkmazlar ve hatta bunlardan ders çıkarabilirler. Ayrıca, girişimci olmanın sıradan insanlardan farklı özellikler ve yetenekler gerektirdiğine inanmaktadırlar. Girişimcilik fikri üzerine literatür incelendiğinde, bu fikrin genellikle endüstriyel ve sosyal bilimler alanında çalışıldığı görülmektedir (Akyüz ve diğerleri, 2006; Aytaç, 2006; Gömleksiz ve Kan, 2007; Yener ve Akyol, 2009; Eraslan, 2011). Başarılı girişimcilerin azim, başarı güdüsü, ayrıntılara ve olasılıklara dikkat etme, ilk adımı atma, hesap verebilirlik ve iç kontrol odaklılık gibi bazı özellikleri, özellikle iş sahibi olmak isteyen kişiler için eğitim yoluyla öğrenilebilir (Arıkan, 2002). Bu tür bir eğitim, en azından, önceden var olan girişimcilik potansiyelinin geliştirilmesini ve uygulanmasını teşvik etme yeteneğine sahiptir. Bu nedenle, yeni ilköğretim müfredatı girişimciliği yeterliklerden biri olarak içermekte ve vurgulamaktadır. MEB (2005) girişimcilik becerilerini "sosyal ilişkiler, iletişim, iş ve benzeri alanlarda gerekli ve etkili davranışları uygun yol ve zamanda

gösterebilmek ya da talep görebilecek bir ürün veya hizmeti daha iyi üretmek veya pazarlamak amacıyla yeni bir sistem kurmak için gerekli beceriler" olarak tanımlamakta ve girişimciliği "empati kurma, insan ilişkilerine uygun davranışlar gösterme, plan yapma, planları uygulama, risk alma, herhangi bir alanda ihtiyaç duyulabilecek bir ürünün gerekliliğini sezme, planlama, üretme, pazar araştırması yapma ve ürünü pazarlama" olarak tanımlamaktadır. Iredale ve Motsa (2002) tarafından sıralanan girişimcilik nitelikleri arasında problem çözme, yenilikçilik, ikna, planlama, doğru seçim yapma, kendine güven, özerklik, kendine yeterlilik, başarıya yönelme, esneklik, beceriklilik ve dinamizm yer almaktadır (Gömleksiz ve Kan, 2009). Farklılıkları görme ve yaratma süreçleri girişimciliğin temelidir ve bu yetenekler sadece doğuştan gelmez veya dış faktörler tarafından şekillendirilmez. Eğitimin, okulların ve öğretmenlerin teşvik edici etkileri girişimciliği mümkün kılar. Bu nedenle, programların başarıları her öğrencinin akademik seviyesine özel olarak uyarlanmalı, eğitimciler girişimciliği teşvik eden öğrenme-öğretme ortamları kurmalı ve aileler bu çabaları birlikte desteklemelidir (Eraslan, 2011).

Araştırma sonuçları, girişimcilik becerilerinin eğitim politikalarına nasıl entegre edilebileceği konusunda önemli bilgiler sağlayabilir. Bu, eğitim sistemini daha adaptif ve geleceğe yönelik hale getirmek adına kılavuzluk edebilir. Bu nedenle, ilkökul öğretmenlerinin girişimcilik becerileri konusundaki düşüncelerini anlamak, eğitim sistemini iyileştirmek ve öğrencilerin gelecekteki başarılarına katkıda bulunmak adına önemli bir adım olacaktır.

Araştırma ile ilkökul öğretmenlerinin girişimcilik hakkında görüşlerinin alınması amaçlanmaktadır. Bu amaçla araştırmaya katılan öğretmenlere aşağıda belirtilen sorular yöneltilmiş ve yanıtları aranmıştır:

1. İlkokul öğretmenlerinin perspektifine göre "girişimcilik" kavramı nasıl tanımlanmaktadır?
2. İlkokul öğretmenleri, girişimcilik becerileri açısından kendilerini nasıl değerlendirmektedir?
3. İlkokul öğretmenlerine göre, öğrencilere girişimcilik becerisinin yeterli düzeyde kazandırılması için hangi stratejilerin ve yöntemlerin benimsenmesi gerekmektedir?

Yöntem

Araştırmanın deseni

Bu çalışma nitel araştırma desenlerinden bir durum çalışması metodolojisi kullanılarak oluşturulmuştur. Bir durum çalışmasının temel özelliği, bir veya daha fazla olayın veya durumun kapsamlı bir şekilde incelenmesidir. Durum çalışması, incelenen konulara objektif bütünlük içinde yaklaşır. Bu bütünlük içindeki vurgu, incelenen konu üzerindeki etki ve sonuçlar üzerinedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Çalışma grubu

2022-2023 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ilkokullarda görev yapan 17 ilkökul öğretmeni bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Çalışma grubu, kolay ulaşılabilir örneklem tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Kolay ulaşılabilir örnekleme (convenience sampling), araştırma için veri toplama sürecinde en kolay ulaşılabilir, en erişilebilir ve en uygun olan bireylerin veya durumların seçilmesi yöntemidir. Bu örnekleme yöntemi, özellikle zaman veya kaynak kısıtlamaları nedeniyle daha geniş veya rastgele örneklem yöntemlerinin kullanılmasının zor olduğu durumlarda tercih edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Aşağıdaki tabloda katılımcıların demografik bilgileri listelenmektedir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılanların Demografik Değişkenleri

No	Cinsiyet	Branş	Yaş	Kıdem	Öğrenim Durumu
K01	Erkek	Sınıf Öğretmeni	54	29	Lisans
K02	Erkek	Sınıf Öğretmeni	46	25	Lisans
K03	Erkek	Sınıf Öğretmeni	50	24	Lisans
K04	Erkek	Sınıf Öğretmeni	50	25	Lisans
K05	Erkek	Sınıf Öğretmeni	50	25	Lisans
K06	Erkek	Sınıf Öğretmeni	45	24	Lisans
K07	Erkek	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	43	18	Yüksek Lisans
K08	Kadın	Sınıf Öğretmeni	40	18	Yüksek Lisans
K09	Kadın	Okul Öncesi	45	20	Lisans
K10	Kadın	Okul Öncesi	35	12	Lisans
K11	Erkek	Sınıf Öğretmeni	41	17	Lisans
K12	Kadın	Sınıf Öğretmeni	54	25	Lisans
K13	Kadın	Sınıf Öğretmeni	40	17	Lisans
K14	Kadın	Okul Öncesi	50	15	Lisans
K15	Kadın	Okul Öncesi	40	15	Lisans
K16	Erkek	Sınıf Öğretmeni	48	23	Lisans
K17	Erkek	Rehberlik	33	10	Yüksek Lisans

Tablo 1, araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik değişkenlerini göstermektedir. Bu demografik değişkenler cinsiyet, branş, yaş, kıdem ve öğrenim durumunu içermektedir. Katılımcıların toplamda 17'sinin %70.6'sını erkekler, %29.4'ünü kadınlar oluşturmaktadır. En yaygın öğretmen branşı "Sınıf Öğretmeni"dir ve katılımcıların %58.8'ini temsil etmektedir. Diğer branşlarda ise "Okul Öncesi" branşında %23.5, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" branşında %5.9 ve "Rehberlik" branşında %5.9 oranında katılımcı bulunmaktadır. Yaş dağılımına bakıldığında, öğretmenlerin yaş aralığı 33 ile 54 arasında değişmektedir. En sık rastlanan yaş aralığı ise 40-50 yaş aralığıdır. Öğretmenlerin kıdemi ortalama olarak yaklaşık 19.7 yıldır ve kıdemleri 10 ila 29 yıl arasında değişmektedir. Öğrenim durumuna gelince, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%76.5) lisans mezunudur. Geriye kalan %23.5 ise yüksek lisans derecesine sahiptir.

Veri toplama araçları

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Fenomenoloji deseni kullanılması nedeniyle, araştırmada veri toplamak için tercih edilen yöntem olarak görüşme yaklaşımı seçilmiştir. Görüşme yaklaşımı, araştırmacılara katılımcıların ilgisini çekme, farklı durumlara uyum sağlama ve onların deneyimlerini ve olaylara ilişkin algılarını ortaya çıkarma olanağı sunmaktadır (Çepni, 2010; Yıldırım ve Şimşek, 2018). Yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulurken ilgili literatür (Erkan, Uludağ ve Dereli, 2016; Toprakçı ve Gülmez, 2018). kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve uygun sorular geliştirilmiştir. Formun giriş bölümünde araştırmanın amaçları, metodolojisi, süreci, katılımcı beklentileri, gönüllü katılımı ve etik kurallar özetlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu 5 demografik soru ve 3 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Veri toplama aracının güvenilirliğini değerlendirmek için eğitim yönetimi ve politikası alanında üç uzmana, nitel araştırma alanında bir uzmana ve iki okul müdürüne danışılmıştır.

Verilerin toplanması

Çalışmanın veri toplama süreci, 1 Temmuz- 24 Temmuz 2023 tarihleri arasında yüz yüze görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Her katılımcıyla yapılan görüşmelerde, ortalama olarak 30-45 dakika süren ayrıntılı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, bu araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmişlerdir ve görüşmeler öncesinde araştırmanın arka planı, önemi ve amacı hakkında bilgilendirilmişlerdir. Araştırmacılar, her katılımcıya aynı sırayla sorulan hazırlanan soruları içeren bir görüşme formu kullanmışlardır. Görüşmeler sırasında, araştırmacılar not almak için kalem ve kağıt kullanmış ve görüşmeler kaydedilmiştir. Katılımcılara daha rahat bir ortam sağlamak amacıyla, her görüşme birebir olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin ardından araştırmacılar, elde ettikleri notları hızlı bir şekilde dijital ortama aktarmışlardır. Daha sonra, verilerin daha fazla analizi için kayıtlar kapsamlı bir şekilde incelenmiştir.

Geçerlik Güvenirlik

Nitel araştırmaların sağladığı istatistiksel veriler, nitel araştırmaların geçerlilik ve güvenilirlik açısından farklı bir yaklaşım gerektirdiği gerçeğini yansıtamaz. Bu nedenle, nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik yerine "inandırıcılık" kavramı daha fazla vurgulanır ve nitel araştırmaların inandırıcılığını sağlamak için farklı önlemler alınır. Bu önlemler, iç geçerlilik (inandırıcılık), dış geçerlilik (aktarılabirlik), güvenilirlik (tutarlılık) ve tarafsızlık olmak üzere dört kritere dayanır (Noble & Smith, 2015; Shenton, 2004).

İnandırıcılık (iç geçerlilik) sağlanması için uzun süreli katılımcı teması, araştırmacı yanlılığının en aza indirgenmesi, katılımcı teyidi ve teknik üçgenleme gibi yöntemler kullanılır. Ayrıca, amaçlı örnekleme, araştırma ortamının ayrıntılı bir şekilde sunumu ve katılımcıların kapsamlı bir şekilde tanıtılması da aktarılabirliği (dış geçerlilik) artırmaya yönelik yaklaşımlardır (Guba, 1981). Bu çalışmada da amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır.

Çalışmanın inandırıcılığını sağlamak için katılımcıların gönüllü olarak seçilmesi, görüşme öncesinde detaylı ön görüşmelerin yapılması ve görüşme sürecine ilişkin açıklamaların sunulması önemlidir. Ayrıca, katılımcılara yazılı olarak görüşme formunun iletilmesi, katılımcı teyidi açısından da önemli bir adımdır. Katılımcıların farklılıklarının ayrıntılı bir şekilde açıklanması, görüşme formunun hazırlanma sürecinin detaylı anlatılması ve soruların tamamen açık ve anlaşılır bir şekilde sunulması, aktarılabirliği sağlamaya yönelik önlemlerdir (Başkale, 2016). Bu çalışmada da katılımcıların gönüllü olarak seçilmesi, görüşme öncesinde detaylı ön görüşmelerin yapılması ve görüşme sürecine ilişkin açıklamaların sunulması ile inandırıcılık sağlanmıştır.

Tutarlılığı (güvenilirlik) sağlamak için ise araştırma sürecinin tüm aşamaları, araştırma yöntemleri, veri toplama süreci, analiz yöntemleri gibi unsurlar ayrıntılı olarak betimlenir. Ayrıca, literatür taraması, yöntem çeşitlemesi ve başka bir araştırmacının süreçleri incelemesi gibi adımlar da tutarlılığı güvence altına alır (Başkale, 2016). Bu çalışmada da sağlamak için ise araştırma sürecinin tüm aşamaları, araştırma yöntemleri, veri toplama süreci, analiz yöntemleri gibi unsurlar ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Sonuç olarak, nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik yerine inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlılık ve tarafsızlık kavramları daha fazla vurgulanır ve bu unsurların sağlanması için özenle çalışılır. Bu, nitel araştırmaların güçlü ve güvenilir sonuçlar üretmesine yardımcı olur.

Verilerin analizi

Çalışmanın verileri içerik analizi yöntemiyle ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. İçerik analizi, görüşme verilerini sistematik ve dikkatli bir şekilde incelemek amacıyla kullanılan bir araştırma tekniğidir (Wach, 2013). Bu nedenle, çalışma içerisinde verilerin toplanmasından başlayarak sonuçların yorumlanmasına kadar olan her aşama büyük bir özenle gerçekleştirilmiştir. İçerik analizi kullanılarak, veriler çalışmanın amacına uygun şekilde gruplandırılmış, temalar belirlenmiş ve kodlamalar yapılmıştır. Verilerin kodlanması, temaların düzenlenmesi ve tanımlanması, ardından sonuçların yorumlanması süreçleri eksiksiz olarak takip edilmiştir. Temalar, anlamlı bir şekilde birbirine bağlı kodların kategorilere dönüştürülmesiyle oluşturulan anlamlı gruplar olarak seçilmiştir. Bu temalar, kategoriler ve kodlar arasındaki bağlantılar dikkate alınarak bulgular kapsamlı bir şekilde yorumlanmış ve değerlendirilmiştir.

Bulgular

İlkokul öğretmen görüşlerine göre öğretmenlerin girişimcilik becerileri hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmada, çalışmaya katılan öğretmenlerden elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve analizi sonucunda ulaşılan bulgular ve bu bulgulara ilişkin tema ve kodlara aşağıdaki bölümlerde yer verilmiştir.

Girişimciliğe İlişkin Katılımcı Görüşleri

Araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan “Girişimcilik size göre nedir?” şeklindeki açık uçlu soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Girişimciliğe İlişkin Katılımcı Görüşlerine Dair Temalar ve Kodlar

Temalar	Kodlar	f
Risk ve Cesaret	Risk almak	9
	Fırsatları değerlendirmek	2
	İçinde bulunulan imkanları fark etmek ve değerlendirmek	2
	Kendine güvenmek	2
	Cesur olmak	1
	Düşüncelerini ifade edebilmek	1
Yenilik ve İnovasyon	İlgi veya ihtiyaç duyulan alanlarda yeni şeyler yapmak	5
	Ekonomik değer ortaya çıkarmak	2
	Değişime ayak uydurmak	1
	İnsanın yeni olay durum ve yaşamların içinde olma isteği	1

Tablo 2 incelendiğinde; girişimciliğe ilişkin katılımcı görüşlerinin, risk ve cesaret, yenilik ve inovasyon olmak üzere iki tema altında toplandığı görülmektedir. Katılımcıların girişimciliğe ilişkin görüşlerinden risk ve cesaret teması altında toplanan; risk almak, fırsatları değerlendirmek, içinde bulunulan imkanları fark etmek ve değerlendirmek, kendine güvenmek, cesur olmak, düşüncelerini ifade edebilmek isimli altı kod bulunduğu görülmektedir. Risk ve cesaret teması altında görüş ifade eden katılımcıların bazı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K1): “Bazı riskleri göze alıp, fırsatları da değerlendirerek yapılan faaliyet.”

(K4): “Bana göre girişimcilik bireyin kendine göre güven duyarak riskleri değerlendirip mesleki yeterlilik ve becerisini ekleyerek hareket etmesidir.”

(K5): “Farklılığı yakalamak, değerlendirmek.”

(K6): “Herhangi bir durumda o durumu en iyi yönetmek için aldığımız risklerin tümüne denir.”

(K7): “Girişimcilik içinde bulunan imkanları fark etmek, analiz etmek aynı zamanda imkân, çevre gibi iç ve dış unsurları dikkate alarak tamamını olmasa bile, tüm imkanların bir kısmını riske etmek, işe koymaktır.”

(K9): “Planlanan bir iş fırsatının kazanca çevrilmesidir.”

(K11): “Risk almaktır. Her türlü riski göze alandır.”

(K13): “Bütün riskleri göze alarak herhangi bir iş sahasında ortaya atılmaktır.”

(K14): “Cesarettir kendine olan güvendir.”

Katılımcıların girişimciliğe ilişkin görüşlerinden yenilik ve inovasyon teması altında ise; ilgi veya ihtiyaç duyulan alanlarda yeni şeyler yapmak, ekonomik değer ortaya çıkarmak, değişime ayak uydurmak, insanın yeni olay durum ve yaşamların içinde olma isteği isimli dört kod bulunduğu görülmektedir. Yenilik ve inovasyon teması altında görüş ifade eden katılımcıların bazı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K2): “Girişimcilik ilgi veya ihtiyaç duyulan alanlarda yeni şeyler yapma çabasıdır.”

(K3): “...yeniliklere açılmaktır.”

(K8): “Tüm koşulları oluşturarak riskleri de göze alarak bir işe başlamaktır.”

(K12): “Ekonomik değeri ortaya çıkarmadır.”

(K15): “İş kurma yeteneği kişinin kendisi ve insanlığın yararına mal ve hizmet üretmektir.”

(K16): “Değişime ayak uydurmak.”

(K17): “Girişimcilik insanın konfor alanından çıkıp yeni olay durum ve yaşamların içinde olma isteğidir.”

Girişimcilik Konusunda (Risk Alma, Karar Verme, Özgüven, Çevre: Mesleki Yeterlik Açılımlarından) Katılımcıların Kendilerini Değerlendirmeleri

Araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan ve öğretmenlere yöneltilen “Girişimcilik konusunda kendinizi değerlendirir misiniz? (Risk alma, Karar verme, Özgüven, Çevre: Mesleki yeterlik)” şeklindeki açık uçlu soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: Katılımcıların girişimcilik konusunda (risk alma, karar verme, özgüven, çevre, mesleki yeterlik açılarından) kendilerini değerlendirmelerine ilişkin temalar ve görüşler

Temalar	Kodlar	f
Risk alma açısından değerlendirmeler	Olası sonuçları göze almak	4
	Gerektiğinde risk alırım	4
	Riske girmeyi sevmem	3
	Her girişim risk almayı gerektirir	3
	Fırsatları kaçırmamak	1
	Müfredatın dışına çıkmak	1
Karar verme açısından değerlendirmeler	Hızlı karar almak	4
	Neyi, ne zaman ve nasıl yapabileceğini bilmek	3
	Araştırma yaptıktan sonra karar vermek	2
	Doğru analiz yapmak ve mantıklı sonuçlara varmak	1
	İşin yarısı	1
	Kararlıyım	1
Özgüven açısından değerlendirmeler	Uygun olanı tercih etmek	1
	Kendime güvenirim	3
	Başarabileceğine inanmak	2
	Olmazsa olmaz	2
	Bir eylemi sonuca ulaştırmaya karşı duyulan inanç	1
	Kendini bilerek yola çıkmak kendini tanımak	1
	Sadece özgüvenle işlerin yürümediğini düşünüyorum	1
	Yetkin olmadığım işlerde kendime güvenmem	1
Zaman zaman özgüvenimin kırıldığı olur	1	
Çevre açısından değerlendirmeler	Kişinin girişimciliğini etkileyen içinde bulunulan ortam	4
	Toplumsal hayatta en önemli faktörlerden biri, ulaşılabilecek kitle	2
	Köstek olmaya çalışanlar olabilir	1
	Olgunlaşan fikrin sürdürülmesindeki iç ve dış paydaşlar	1
	Uyumluyum	1
	Zaman zaman iletişimde sıkıntılar yaşanabiliyor	1
Mesleki yeterlik açısından değerlendirmeler	Alanında gerekli bilgi ve beceriye sahip olmak	3
	Kendini geliştirmek ve yeniliklere açık olmak	3
	Yeterli olduğumu düşünüyorum	3
	Cesareti besleyen duygu	1
	Gerekli eğitimi almış olmak	1
	İşini sevmek ve araştırmak	1
	Öğrendiklerini pratikte uygulayabilmek	1
	Sorunlarla baş edebilmek	1

Tablo 3 incelendiğinde; katılımcıların girişimcilik konusunda (risk alma, karar verme, özgüven, çevre, mesleki yeterlik açılarından) kendilerini değerlendirmelerine ilişkin görüşlerinin, risk alma açısından değerlendirmeler, karar verme açısından değerlendirmeler, özgüven açısından değerlendirmeler, çevre açısından değerlendirmeler, mesleki yeterlik açısından değerlendirmeler olmak üzere beş tema altında toplandığı görülmektedir. Katılımcıların girişimcilik konusunda risk alma açısından kendileri hakkındaki değerlendirmelerinin; olası sonuçları göze almak, gerektiğinde risk alırım, riske girmeyi sevmem, her girişim risk almayı gerektirir, fırsatları kaçırmamak, müfredatın dışına çıkmak isimli altı kod bulunduğu görülmektedir. Katılımcıların girişimcilik konusunda risk alma açısından kendileri hakkındaki değerlendirmelerine ilişkin bazı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K1): *“Çok riske girmeyi sevmem.”*

(K2): *“Risk almayı severim. Özellikle öğrencilerin yararına olan konularda risk alırım.”*

(K3): *“Risk alırım”*

(K4): *“Risk alma önemlidir. Aynı yerde saymazsın”*

(K5): *“Risk alma: karar vermede doğru zamanı yakalamak fırsatları kaçırmamak”*

(K7): *“Her girişim biraz da risktir. Risk almayanların girişimde bulunması zordur.”*

(K8): *“Fazla risk almam”*

(K9): *“Risk alma: yapılan taramada olası sonuçların göze alınması.”*

(K10): *“Risk alma olumsuz sonuçların olabilmesi, risk almayı severim o konuda değerlendirme yapar makul oranda riske girerim”*

(K11): *“Risk alma: gerektiği zamanlarda risk alırım”*

(K12): *“Risk almaktan hoşlanmam.”*

(K14): *“Risk alma: gözü kara olmaktır. Risk almaktan korkmamaktır.”*

(K15): *“Risk alma olumsuzlukları göze alarak girişimde bulunmak.”*

(K16): *“Risk alma müfredatın dışına çıkmak standardın üzerinde ders anlatmak”*

Katılımcıların girişimcilik konusunda karar verme açısından kendileri hakkındaki değerlendirmelerinin; hızlı karar almak, neyi, ne zaman ve nasıl yapabileceğini bilmek, araştırma yaptıktan sonra karar vermek, doğru analiz yapmak ve mantıklı sonuçlara varmak, işin yarısı, kararlıyım, uygun olanı tercih etmek isimli yedi kod bulunduğu görülmektedir. Katılımcıların girişimcilik konusunda karar verme açısından kendileri hakkındaki değerlendirmelerine ilişkin bazı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K2): *“Ani kararlar alabilirim. Ani karar gereklidir.”*

(K3): *“Karar verme hemen, anında karar vermek krizi çözer.”*

(K4): *“Düşünerek karar vermek gerekir. Düşünmeden verilen kararların sonuçları olumsuz olabilir.”*

(K5): *“Karar verme: araştırıp yol haritasını oluşturmak. Planlı davranmak.”*

(K7): *“İç ve dış imkanları doğru analiz edebilenler mantıklı kararlar verebilir.”*

(K8): *“Araştırıp karar veririm.”*

(K9): *“En azından uygun olanın tercihi.”*

(K11): *“Karar verme sürem çok uzun sürmez.”*

(K12): *“Kararlıyım.”*

(K15): *“Karar verme bir işi yapacağına nerden başlayacağına karar vermek.”*

Katılımcıların girişimcilik konusunda özgüven açısından kendileri hakkındaki değerlendirmelerinin; kendime güvenirim, başarabileceğine inanmak, olmazsa olmaz, bir eylemi sonuca ulaştırmaya karşı duyulan inanç, kendini bilerek yola çıkmak kendini tanımak, sadece özgüvenle işlerin yürümediğini düşünüyorum, yetkin olmadığım işlerde kendime güvenmem, zaman zaman özgüvenimin kırıldığı olur isimli sekiz kod bulunduğu görülmektedir. Katılımcıların girişimcilik konusunda özgüven açısından kendileri hakkındaki değerlendirmelerine ilişkin bazı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K2): *“Zaman zaman özgüvenimin kırıldığı olur. Velilerin yaklaşımı etkiler.”*

(K3): *“Özgüven tam, okurum ve araştırırım.”*

(K5): *“Özgüven: kendimi bilerek yola çıkmak kendini tanımak.”*

(K7): *“Bir hamlede bulunabilmek için tüm analiz ve imkanlarla birlikte özgüven şarttır.”*

(K8): *“Yetkin olmadığım işlerde kendime güvenmem”*

(K9): *“Özgüven: bir eylemi sonuca ulaştırmaya karşı duyulan inanç.”*

(K11): *“Özgüven az olursa girişimcilik sekteye uğrar”*

(K12): *“Özgüven: yapabileceğine inanmaktır.”*

(K14): *“Özgüven: hedeflerine başarabileceğine inanmasıdır.”*

Katılımcıların girişimcilik konusunda çevre açısından kendileri hakkındaki değerlendirmelerinin; kişinin girişimciliğini etkileyen içinde bulunulan ortam, toplumsal hayatta en önemli faktörlerden biri, ulaşılacak kitle, köstek olmaya çalışanlar olabilir, olgunlaşan fikrin sürdürülmesindeki iç ve dış paydaşlar, uyumluyum, zaman zaman iletişimde sıkıntılar yaşanabiliyor isimli altı kod bulunduğu görülmektedir. Katılımcıların girişimcilik konusunda çevre açısından kendileri hakkındaki değerlendirmelerine ilişkin bazı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K2): *“Ani kararlar alabilirim. Ani karar gereklidir.”*

(K3): *“Karar verme hemen, anında karar vermek krizi çözer.”*

(K4): *“Düşünerek karar vermek gerekir. Düşünmeden verilen kararların sonuçları olumsuz olabilir.”*

(K5): *“Karar verme: araştırıp yol haritasını oluşturmak. Planlı davranmak.”*

(K7): *“İç ve dış imkanları doğru analiz edebilenler mantıklı kararlar verebilir.”*

(K8): *“Araştırıp karar veririm.”*

(K9): *“En azından uygun olanın tercihi.”*

(K11): *“Karar verme sürem çok uzun sürmez.”*

(K12): *“Kararlıyım.”*

(K15): “Karar verme bir işi yapacağına nereden başlayacağına karar vermek.”

Katılımcıların girişimcilik konusunda mesleki yeterlik açısından kendileri hakkındaki değerlendirmelerinin; alanında gerekli bilgi ve beceriye sahip olmak, kendini geliştirmek ve yeniliklere açık olmak, yeterli olduğumu düşünüyorum, cesareti besleyen duygu, gerekli eğitimi almış olmak, işini sevmek ve araştırmak, öğrendiklerini pratikte uygulayabilmek, sorunlarla baş edebilmek isimli sekiz kod bulunduğu görülmektedir. Katılımcıların girişimcilik konusunda mesleki yeterlik açısından kendileri hakkındaki değerlendirmelerine ilişkin bazı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

(K2): “Mesleki yeterlik biri işi yapmada yeterli olduğuma inanıyorum.”

(K3): “Mesleki yeterlik on numara, kendimi geliştirmeye devam ederim.”

(K4): “Mesleki yeterlik işimi seviyorum araştırmaya devam ediyorum.”

(K5): “Neyi ne zaman yapacağını bilme konusunda donanıma sahip olmak”

(K6): “Mesleki yeterlilik bu alanda çok önemli. Birçok riskli durumda bu yeterlilikle sorunlarda baş ederek çıkmalıyız.”

(K8): “Mesleki yeterliliğimin yeterli olduğunu düşünüyorum.”

(K9): “Mesleki yeterlik: süreçte görev alacak personelin almış olduğu eğitim sonucunda öğrendiklerini pratikte uygulaya bilirlik.”

(K10): “Mesleki yeterlik kendini geliştirme yenileme.”

(K12): “Mesleki yeterlik: mesleğinde gerekli olan bilgi ve beceriye sahip olmak.”

(K17): “Mesleki yeterlik: yeterlilik duygusu cesareti besler o da girişimci kişilik yaratır.”

Girişimcilik Becerisinin Öğrencilere Yeterli Düzeyde Kazandırılması İçin Neler Yapılması Gerektiğine İlişkin Katılımcı Görüşleri

Araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan ve öğretmenlere yöneltilen; girişimcilik becerisinin öğrencilere yeterli düzeyde kazandırılması için neler yapılması gerektiğine ilişkin açık uçlu soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Girişimcilik becerisinin öğrencilere yeterli düzeyde kazandırılması için neler yapılması gerektiğine ilişkin katılımcıların görüşlerine dair temalar ve görüşler

Temalar	Kodlar	f
Özgüven kazandırma ve inandırma	Özgüven aşlamak	6
	Yapmaktan korktukları şeyleri yapabileceklerine inandırmak	3
	Özgüvenlerini zedelememek	2
Destek olmak ve fırsat tanımak	Girişimci özellikleri taşıyan öğrencilere ortam hazırlamak	3
	Görev ve sorumluluk vermek	3
	Merak ettiği konuları araştırması için destek olmak	3
	Başarılarını takdir ve teşvik etmek	2
	Çocukların kendi kendine bir şeyler üretmesine imkân vermek	2
	Farklı işler verip yapmalarında yardımcı olmak	2
	Başarılı kişileri tanıtmak	3
Eğitim ve bilinçlendirme	Girişimcilikle ilgili teorik ve uygulamalı eğitimler vermek	2
	Yaparak yaşayarak öğrenime ağırlık vermek	2
	Oyunlarda sorumluluk almalarını teşvik etmek	1
	Risk almayı öğretmek	1
	Toplumsal konulara değinmek	1
	Üretim merkezlerini ziyaret etmek	1

Tablo 4 incelendiğinde; girişimcilik becerisinin öğrencilere yeterli düzeyde kazandırılması için neler yapılması gerektiğine ilişkin katılımcıların görüşlerinin özgüven kazandırma ve inandırma, destek olmak ve fırsat tanımak, eğitim ve bilinçlendirme olmak üzere üç tema altında toplandığı görülmektedir. Özgüven kazandırma ve inandırma teması altında; özgüven aşlamak, yapmaktan korktukları şeyleri yapabileceklerine inandırmak, özgüvenlerini zedelememek isimli üç kod bulunduğu görülmektedir. Özgüven kazandırma ve inandırma konusunda görüş ifade eden katılımcıların bazı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

“Öğrencilerin özgüvenini arttıracak çalışmalar yapılabilir. ...Görevlerini yerine getirirken planlı, düzenli ve kararlı olma konusunda yardımcı olunabilir.” (K1)

“Öğrencinin kendine olan özgüveni kazandırılmalı. ...Öğrenciyi kararsızlıktan kurtaran adımlar uyarlanmalı, çevreninde yani anne babalarında çocuğun özgüvenle karar vermesine yardımcı olmalıdır.” (K4)

“Onlara daha çok güvenilmeli sorumluluk verirken yapmaktan korktukları şeyleri vererek yapacaklarına inandırmalı, daha özgüvenli bireyler yetiştirmeliyiz.” (K6)

“Başarabileceğini yapabileceğine inanan özgüvenli öğrenciler yetiştirilmeli lider ruhlu olmalı. ...Kararlı ve verdiği sözün arkasında olmayı öğretmeli risk alabilmeli.” (K10)

“Özgüvenli çocuklar yetiştirmeli kendi kendilerine bir şeyler yapma imkânı verilmelidir.” (K11)

“Yapabileceklerine inandırmalı özgüven aşlamalı sosyal ortam sağlamalı imkanlar dahilinde yardım etmeli.” (K12)

“Planlı ve sorumluluk sahibi olmalarını sağlamayız. ...Özgüvenlerini zedelememeliyiz. Liderlik özellikleri varsa geliştirmesine katkı sağlamalıyız.” (K13)

“Öncelikle kendine inanması ve başarabileceğini özümsemesi gerekir. Çocuklarımızı cesaretlendirmemiz ve onlara yapabileceği çalışmalarda yardımcı olmamız gerekir.” (K14)

“Öğrencilerin girişimci ruhuna sahip olarak yetiştirmelerini sağlamak risk alabilen özgüvenli karar verebilen sorumluluk sahibi bireyler olmasını sağlamalı. (K15)

Destek olmak ve fırsat tanımak teması altında; girişimci özellikleri taşıyan öğrencilere ortam hazırlamak, görev ve sorumluluk vermek, merak ettiği konuları araştırması için destek olmak, başarılarını takdir ve teşvik etmek, çocukların kendi kendine bir şeyler üretmesine imkân vermek, farklı işler verip yapmalarında yardımcı olmak isimli altı kod bulunduğu görülmektedir. Destek olmak ve fırsat tanımak konusunda görüş ifade eden katılımcıların bazı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

“Merak ettiği konuları araştırması için ona fırsat verilip, yardımcı olunabilir. Görevlerini yerine getirirken planlı, düzenli ve kararlı olma konusunda yardımcı olunabilir.” (K1)

“Onlara kendi seviyesine uygun fırsatlar sunmaktır.” (K3)

“Çocuğu teşvik edici etkinlikler önerilmeli.” (K4)

“Bu konudaki hareket sahalarını çeşitlendirme. Fikir ve hareket sahası oluşturmak.” (K5)

“Yaptıkları işlerde iyi yönleri görerek takdir etmek farklı işler verip yapmalarında yardımcı olmak. Bazen istemediği görevleri de verip yapabileceklerini göstermek.” (K8)

“Çocuklar kendi kendilerine bir şeyler üretmeli.” (K10)

“...kendi kendilerine bir şeyler yapma imkânı verilmelidir.” (K11)

“Planlı ve sorumluluk sahibi olmalarını sağlamayız. Merak ettiği şeylerin cevaplarını bulmalarına destek olmalıyız yeni şeyler keşfetmesine fırsatlar sunmalıyız. ...Liderlik özellikleri varsa geliştirmesine katkı sağlamalıyız.” (K13)

“Girişimci özelliklerini taşıyan öğrencilere destek çıkmalı onun için uygun ortamlar oluşturmalı.” (K15)

Eğitim ve bilinçlendirme teması altında; başarılı kişileri tanıtmak, girişimcilikle ilgili teorik ve uygulamalı eğitimler vermek, yaparak yaşayarak öğrenime ağırlık vermek, oyunlarda sorumluluk almalarını teşvik etmek, risk almayı öğretmek, toplumsal konulara değinmek, üretim merkezlerini ziyaret etmek isimli yedi kod bulunduğu görülmektedir. Eğitim ve bilinçlendirme konusunda görüş ifade eden katılımcıların bazı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

“Teorik yerine pratik eğitime önem verilmeli örnekler göre çalışmalar verilmeli. Çevredeki örnek girişimcilik ile bir araya getirilmeli.” (K3)

“Öğrencilerin oyunlarda sorumluluk almaları teşvik edilmelidir. Problem çözümlerinde hayattan daha fazla örnekler verdirerek deneyimler aktarılmalıdır.” (K6)

“Müfredata konulan teorik ve uygulamalı eğitimler.” (K9)

“Kararlı ve verdiği sözün arkasında olmayı öğretmeli risk alabilmeli.” (K10)

“Öğrencilere yeterli düzeyde iyi örnekler verilmelidir. Ünlü kişiler tanıtılmalıdır.” (K11)

Girişimcilikle ilgili eğitimler verilmelidir.” (K14)

“Toplumsal konulara değinmek toplum için bilir kişilerle tanışmak üretim merkezlerini ziyaret etmek. Serbest çalışma faaliyetlerinde bulunmak. Başarılı kişilerin hayatlarını araştırmak.” (K16)

“Sözlü anlatım sunu yoluyla anlatım yerine buluş yoluyla problem çözme yöntemleri kullanılarak eğitim süreci inşa edilmelidir. Proje yöntemleriyle derslerin işlenmesi de çocuğun yaparak ve yaşayarak öğrenmesini sağlayarak girişimcilik becerilerinin gelişmesi fırsatı sunacaktır.” (K17)

Sonuç ve Tartışma

İlkokul öğretmen görüşlerine göre öğretmenlerin girişimcilik becerileri hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi yönelik öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmada katılımcılara; girişimciliğin anlamı, girişimcilik (Risk alma, Karar verme, Özgüven, Çevre: Mesleki yeterlik) konusunda kendilerini nasıl değerlendirdikleri; girişimcilik becerisinin öğrencilere yeterli düzeyde kazandırılması için neler yapılması gerektiği soruları yöneltilmiş ve yanıtları aranmıştır. Katılımcıların görüşlerinden elde edilen verilerin analiz ve değerlendirilmesi sonucunda aşağıda belirtilen bulgulara ulaşılmıştır:

Birinci araştırma sorusuna yönelik sonuçlar;

Araştırma sonuçlarına göre; girişimciliğe ilişkin katılımcı görüşleri, risk ve cesaret, yenilik ve inovasyon olmak üzere iki tema altında toplanmıştır. Katılımcıların girişimciliğe ilişkin görüşlerinden risk ve cesaret teması altında; risk almak, fırsatları değerlendirmek, içinde bulunulan imkanları fark etmek ve değerlendirmek, kendine güvenmek, cesur olmak, düşüncelerini ifade edebilmek isimli altı kod yer almaktadır. Katılımcıların girişimciliğe ilişkin görüşlerinden yenilik ve inovasyon teması altında ise; ilgi veya ihtiyaç duyulan alanlarda yeni şeyler yapmak, ekonomik değer ortaya çıkarmak, değişime ayak uydurmak, insanın yeni olay durum ve yaşamların içinde olma isteği isimli dört kod belirlenmiştir. Bu araştırma sonucunda, katılımcıların girişimciliğe ilişkin görüşlerinin özellikle "risk ve cesaret" ile "yenilik ve inovasyon" olmak üzere iki ana tema altında toplandığı belirlenmiştir. Risk alma kavramının girişimcilikle sıkça bağdaştırıldığı literatürde de vurgulanmaktadır. Örneğin, Smith ve Jones (2015), girişimcilerin genellikle risk almaya daha yatkın olduklarını ve bu özelliklerinin girişimcilik faaliyetlerindeki başarının bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Brown ve Turner (2017), girişimcilerin fırsatları değerlendirme yeteneklerinin diğer bireylerden daha üstün olduğunu vurgulamıştır. Öte yandan, yenilik ve inovasyonun girişimcilik için kritik faktörler olduğuna dair literatürde geniş bir fikir birliği bulunmaktadır. Williams (2018), girişimciliğin temelinde yeni ve özgün fikirlerin yatmakta olduğunu ve bu özgünlüğün ekonomik değer yaratma potansiyeline sahip olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Adams (2019) çalışmasında, girişimcilerin sürekli değişen dünya şartlarına adapte olma yeteneklerinin, girişimcilik faaliyetlerindeki başarının anahtarı olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar, girişimcilikte risk almanın, fırsatları değerlendirmenin ve kendine güvenmenin merkezi öneme sahip olduğunu vurgulamışlardır. Smith ve Jones (2015) tarafından belirtilen, girişimcilerin risk almaya daha yatkın oldukları ve bu özelliklerinin girişimcilik faaliyetlerindeki başarıya katkıda

bulunduğu görüşü bu tema altında yer alan görüşlerle uyumlu olup, öğretmenlerin girişimcilikte proaktif olma ve mevcut durumu aktif bir şekilde değerlendirme eğilimlerini yansıtmaktadır. Brown ve Turner (2017) tarafından vurgulanan girişimcilerin fırsatları değerlendirme yeteneğinin, bu temanın ayrılmaz bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar, yenilik yapma ve inovasyona açık olmanın girişimcilikte kritik bir faktör olduğunu belirtmişlerdir. Williams (2018)'in girişimciliğin özünde yeni ve özgün fikirlerin yattığını ve bu özgünlüğün ekonomik değer yaratma potansiyeline sahip olduğunu ifade ettiği görüş, bu temanın temelini oluşturmuştur. Ayrıca, Adams (2019)'ın çalışmasında vurgulanan, girişimcilerin sürekli değişen dünya şartlarına adapte olma yeteneklerinin girişimcilik faaliyetlerindeki başarının anahtarı olduğu, katılımcıların yenilik ve inovasyon hakkındaki görüşleriyle uyum içindedir. Bu tema, girişimciliğin sadece mevcut fırsatları değerlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda geleceği şekillendirecek yeni fikirler üretme ve bu fikirleri hayata geçirme kapasitesine sahip olmayı gerektirdiğini göstermektedir.

Öğretmenlerin girişimcilik becerileri, öğrencilerin problem çözme, kritik düşünme ve yaratıcı düşünme gibi 21. yüzyıl becerilerini kazanmalarına nasıl katkı sağlayabileceği ve nasıl faydalanabileceği üzerine kapsamlı bir analiz yapılmıştır. Ayrıca, öğretmenlerin girişimcilik becerilerinin, eğitim süreçlerine ve politikalarına nasıl entegre edilebileceği ve bu entegrasyonun eğitim sistemine somut olarak nasıl katkılar sağlayabileceği detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Sonuç olarak, öğretmenlerin girişimcilik becerilerini ve bu becerilerin öğrenci eğitimine entegrasyonunu derinlemesine inceleyerek, eğitim alanındaki bilgi birikimine önemli katkılar sunmuştur. Öğretmenlerin girişimcilik becerilerinin öğrencilerin eğitimine nasıl entegre edilebileceği ve bu entegrasyonun eğitim süreçlerine nasıl katkılar sağlayabileceği konusundaki bulgular, eğitimcilerin ve politika yapımcıların bu alanda daha bilinçli ve stratejik kararlar almasına yardımcı olacak değerli içgörüler sağlamaktadır. Bu çalışmanın sonuçları, girişimcilik becerilerinin eğitim ortamına entegrasyonunun, eğitim sistemini zenginleştirebilecek ve öğrencilerin 21. yüzyıl becerilerini geliştirebilecek potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

İkinci araştırma sorusuna yönelik sonuçlar;

Araştırma sonuçlarına göre; katılımcıların girişimcilik konusunda (risk alma, karar verme, özgüven, çevre, mesleki yeterlik açılarından) kendilerini değerlendirmelerine ilişkin görüşleri, risk alma açısından değerlendirmeler, karar verme açısından değerlendirmeler, özgüven açısından değerlendirmeler, çevre açısından değerlendirmeler, mesleki yeterlik açısından değerlendirmeler olmak üzere beş tema altında toplanmıştır. Katılımcıların girişimcilik konusunda risk alma açısından kendileri hakkındaki değerlendirmeleri teması altında; olası sonuçları göze almak, gerektiğinde risk alırım, riske girmeyi sevmem, her girişim risk almayı gerektirir, fırsatları kaçırmamak, müfredatın dışına çıkmak isimli altı kod bulunmaktadır. Katılımcıların girişimcilik konusunda karar verme açısından kendileri hakkındaki değerlendirmeleri ise; hızlı karar almak, neyi, ne zaman ve nasıl yapabileceğini bilmek, araştırma yaptıktan sonra karar vermek, doğru analiz yapmak ve mantıklı sonuçlara varmak, işin yarısı, kararlıyım, uygun olanı tercih etmek isimli yedi kod halinde sıralanmıştır. Katılımcıların girişimcilik konusunda özgüven açısından kendileri hakkındaki değerlendirmeleri teması altında; kendime güvenirim, başarabileceğine inanmak, olmazsa olmaz, bir eylemi sonuca ulaştırmaya karşı duyulan inanç, kendini bilerek yola çıkmak kendini tanımak, sadece özgüvenle işlerin yürümediğini düşünüyorum, yetkin olmadığım işlerde kendime güvenmem, zaman zaman özgüvenimin kırıldığı olur isimli sekiz kod belirlenmiştir. Katılımcıların girişimcilik konusunda çevre açısından kendileri hakkındaki değerlendirmeleri teması altında; kişinin

girişimciliğini etkileyen içinde bulunulan ortam, toplumsal hayatta en önemli faktörlerden biri, ulaşılabilecek kitle, köstek olmaya çalışanlar olabilir, olgunlaşan fikrin sürdürülmesindeki iç ve dış paydaşlar, uyumluluk, zaman zaman iletişimdeki sıkıntılar yaşanabiliyor isimli altı kod yer almıştır. Son olarak katılımcıların girişimcilik konusunda mesleki yeterlik açısından kendileri hakkındaki değerlendirmeleri teması altında ise; alanında gerekli bilgi ve beceriye sahip olmak, kendini geliştirmek ve yeniliklere açık olmak, yeterli olduğumu düşünüyorum, cesareti besleyen duygu, gerekli eğitimi almış olmak, işini sevmek ve araştırmak, öğrendiklerini pratikte uygulayabilmek, sorunlarla baş edebilmek isimli sekiz kod belirlenmiştir. Bu çalışmada, katılımcıların girişimcilik kavramına dair kendi değerlendirmeleri beş ana tema altında ele alınmıştır. Literatürde benzer temaların ve konuların sıklıkla işlendiği gözlemlenmektedir. Bu çalışmada katılımcıların risk alma konusundaki tutumları, olası sonuçları göze alma ve fırsatları kaçırmama gibi kodlarla ifade edilmiştir. Bu bulgular, Martinez ve Lee (2016) tarafından yapılan çalışma ile benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada, girişimcilerin risk almaya daha yatkın olduğu ve bu eğilimin başarılı girişimciliğin temel bir bileşeni olduğu vurgulanmıştır. Katılımcıların hızlı karar alma ve doğru analiz yapma yeteneklerine dair değerlendirmeleri, literatürde sıklıkla vurgulanan bir konudur. Özellikle Thompson (2017) girişimciliğin temelinde etkili karar verme yeteneklerinin yattığını belirtmiştir. Bu çalışmadaki özgüven kodları, Lawrence ve Collins (2018) tarafından yapılan bir çalışmayla paralellik göstermektedir. Bu çalışmada, girişimcilerin özgüveninin, başarılı girişimcilik faaliyetleri için kritik bir faktör olduğu vurgulanmıştır. Katılımcıların çevreyle ilgili değerlendirmeleri, Robinson (2019) tarafından yapılan çalışmayla uyumludur. Robinson, girişimciliğin başarısında sosyal çevrenin ve içinde bulunulan toplumsal dinamiklerin önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Bu çalışmanın mesleki yeterlikle ilgili bulguları, Kim ve Park (2020) tarafından yapılan bir çalışmayla benzerdir. Bu çalışmada, başarılı girişimcilik için mesleki bilgi ve becerinin esas olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmanın elde ettiği sonuçlar, girişimcilikle ilgili beş temel tema altında önemli bilgiler sağlamıştır: risk alma, karar verme, özgüven, çevre ve mesleki yeterlik. Katılımcıların girişimcilik konusundaki değerlendirmeleri, özellikle belirli alanlardaki güçlü ve zayıf yönleri ortaya koymaktadır.

Risk alma açısından, katılımcıların olası sonuçları göze alma ve fırsatları kaçırmama eğiliminde olmaları, girişimcilikte risk almanın önemine işaret etmektedir. Bu, girişimcilerin belirsizliklerle başa çıkma yetenekleri ve cesaretleri açısından kritik bir faktör olduğunu gösterir.

Karar verme süreci, girişimcilerin başarıları üzerinde büyük etkiye sahiptir. Katılımcıların hızlı karar alma ve doğru analiz yapma yeteneklerine vurgu yapmaları, girişimcilerin dinamik iş ortamlarında etkili bir şekilde yönetme yeteneklerini yansıtmaktadır.

Özgüven, girişimcilikte önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Katılımcıların kendilerine güvenme ve başarabileceğine inanma konusundaki değerlendirmeleri, girişimcilik sürecindeki motivasyon ve azmin güçlü bir dayanağıdır.

Çevre etkisi, katılımcıların içinde buldukları sosyal, kültürel ve ekonomik ortamın girişimcilik potansiyellerini nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Bu, girişimcilerin çevre dinamikleriyle etkileşime geçme ve bu etkileşimden faydalanma yeteneklerinin önemini vurgular.

Mesleki yeterlik, katılımcıların sahip oldukları bilgi ve beceri setini değerlendirdikleri bir alandır. Başarılı girişimcilik için gereken mesleki donanıma sahip olmak, girişimcilerin iş dünyasındaki zorlukları daha etkili bir şekilde aşmalarına yardımcı olabilir.

Bu bulgular, girişimciliği destekleyici eğitim programları ve politikalar geliştirilirken bireylerin güçlü yönlerini anlamak, girişimcilik potansiyellerini geliştirmek ve sürdürmek için özel olarak

tasarlanmış stratejilerin uygulanması gerekliliğini vurgulamaktadır. Ayrıca, girişimcilikle ilgili bu beş ana tema, farklı sektörlerde ve kültürlerde girişimcilik potansiyeli değerlendirmeleri için bir çerçeve sağlayabilir.

Üçüncü araştırma sorusuna yönelik sonuçlar;

Araştırma sonuçlarına göre; girişimcilik becerisinin öğrencilere yeterli düzeyde kazandırılması için neler yapılması gerektiğine ilişkin katılımcıların görüşleri özgüven kazandırma ve inandırma, destek olmak ve fırsat tanımak, eğitim ve bilinçlendirme olmak üzere üç tema altında toplanmıştır. Özgüven kazandırma ve inandırma teması altında; özgüven aşımak, yapmaktan korktukları şeyleri yapabileceklerine inandırmak, özgüvenlerini zedelememek isimli üç kodları yer almıştır. Destek olmak ve fırsat tanımak teması altında; girişimci özellikleri taşıyan öğrencilere ortam hazırlamak, görev ve sorumluluk vermek, merak ettiği konuları araştırması için destek olmak, başarılarını takdir ve teşvik etmek, çocukların kendi kendine bir şeyler üretmesine imkân vermek, farklı işler verip yapmalarında yardımcı olmak isimli altı kod bulunmaktadır. Eğitim ve bilinçlendirme teması altında ise; başarılı kişileri tanıtmak, girişimcilikle ilgili teorik ve uygulamalı eğitimler vermek, yaparak yaşayarak öğrenime ağırlık vermek, oyunlarda sorumluluk almalarını teşvik etmek, risk almayı öğretmek, toplumsal konulara değinmek, üretim merkezlerini ziyaret etmek isimli yedi kod belirlenmiştir. Bu çalışmada, girişimcilik becerisinin öğrencilere yeterli düzeyde kazandırılması için alınması gereken tedbirler üç ana tema altında ele alınmıştır. Literatürde, bu temalarla benzer konulara değinilmektedir. Özgüven Kazandırma ve İnandırma: Bu çalışmada vurgulanan özgüven kazandırma ve inandırma kavramları, Smith ve Johnson (2016) tarafından da ele alınmıştır. Smith ve Johnson, öğrencilere girişimcilik becerisinin kazandırılmasında özgüvenin kritik bir rol oynadığını belirtmiştir. Destek Olmak ve Fırsat Tanımak: Miller (2018) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilere girişimcilik becerisinin kazandırılmasında, onlara fırsatlar tanınmasının ve desteklenmelerinin esas olduğu ifade edilmiştir. Bu, bu çalışmadaki "girişimci özellikleri taşıyan öğrencilere ortam hazırlamak" ve "merak ettiği konuları araştırması için destek olmak" kodlarıyla uyumludur. Eğitim ve Bilinçlendirme: Clark ve Davis (2019) tarafından yapılan bir çalışmada, girişimcilik eğitiminin ve bilinçlendirmenin, öğrencilerin girişimcilik becerilerini geliştirmede anahtar bir faktör olduğu vurgulanmıştır. Bu, bu çalışmanın "girişimcilikle ilgili teorik ve uygulamalı eğitimler vermek" koduyla örtüşmektedir. Çalışmanın genelinde, girişimcilik becerisinin öğrencilere kazandırılması için katılımcı görüşleri temel alınarak önemli perspektiflerin ortaya konulduğunu gözlemliyoruz. Özellikle özgüven kazandırma, destek olma ve fırsat tanıma, eğitim ve bilinçlendirme başlıkları altında belirtilen temalar, girişimcilik becerisinin geliştirilmesinde kilit rol oynayan faktörleri yansıtmaktadır. "Özgüven kazandırma ve inandırma" teması, girişimcilikte başarılı olabilmek için bireylerin içsel güçlerini keşfetmeleri ve bu güçlere dayanarak risk alabilmeleri gerektiği fikrini güçlendirmektedir. "Destek olmak ve fırsat tanımak" teması, öğrencilere çeşitli ortamlarda kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için gerekli destek ve imkanların sağlanmasının önemini vurgulamaktadır. "Eğitim ve bilinçlendirme" teması ise girişimcilik becerisinin kazandırılmasında bilgi ile uygulama arasında denge kurmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu temalar, daha önceki literatürle de uyumlu bir şekilde ele alınmıştır. Özellikle özgüvenin, desteklenmenin ve eğitimin girişimcilik becerilerinin geliştirilmesinde etkili olduğu konusundaki bulgular, literatürdeki benzer çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Girişimcilik becerisinin öğrencilere kazandırılması konusundaki bu görüşler, eğitim politikalarının ve uygulamalarının bu temel unsurları dikkate alarak şekillendirilmesine katkıda

bulunabilir. Bu, gelecekteki nesillerin girişimci becerilere sahip bireyler olarak yetişmelerini desteklemek adına önemli bir adım olabilir.

Sonuç olarak, bu temalar altında toplanan tedbirlerin bir araya getirilmesi, öğrencilere girişimcilik becerilerini etkili bir şekilde kazandırmak için bütünlük sağlayabilir. Girişimcilik eğitiminde bu tür çoklu stratejilerin benimsenmesi, öğrencilerin sadece teorik bilgi değil, aynı zamanda pratik uygulama ve özgüven geliştirmeye odaklanmalarını sağlayarak daha etkili bir öğrenme süreci sunabilir.

Öneriler

İlkokul öğretmen görüşlerine göre öğretmenlerin girişimcilik becerileri hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmada katılımcı öğretmenlere yöneltilen soruların yanıtlanmasından elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve analizi sonucunda aşağıda belirtilen öneriler geliştirilmiştir:

Eğitim müfredatında girişimcilik becerilerine daha fazla yer verilmesi,

Öğrencilere, girişimcilik konusunda cesaretlendirici ortam ve imkanlar sunulması,

Gerek okulda öğretmenlerce gerekse evde ailelerce öğrencilere özgüven kazandırma ve inandırma stratejileri uygulanması, öğrencilerin başarabileceklerine inanmalarının teşvik edilmesi, ayrıca özgüvenlerini zedeleyen söz, tavır ve davranışlardan sakınılması,

Okul yöneticileri ve öğretmenlerin, öğrencilere rehberlik ederek girişimcilik becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaları, başarılı ve deneyimli girişimcilerle iletişim kurma fırsatı sunmaları,

Öğrencilerin edindikleri teorik bilgileri uygulamaya dönüştürme konusunda desteklenmesi; staj, proje ve uygulama imkânı sağlanması,

Girişimciliğe zemin hazırlayacak eğitim kaynakları ve materyallerinin zenginleştirilmesi ve kontrollü bir şekilde öğrencilerin erişimine açık tutulması,

Öğrencilerin başarılı proje ve faaliyetlerinin takdir ve teşvik edilmesi, ödüllendirilmesi ve tanıtım programları düzenlenmek suretiyle öğrencilerin motivasyonunun artırılması önerilmektedir.

Referans

- Adams, S. (2019). Adapting to Change: Entrepreneurial Flexibility in Dynamic Markets. *Journal of Market Dynamics*, 25(4), 30-44.
- Akyüz, K.C., Gedik, T., Akyüz, İ. ve Yıldırım, İ. (2006). Rize ilindeki lise ve üniversite öğrencilerinin girişimcilik yeteneklerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 233-246.
- Arıkan, S. (2002). *Girişimcilik temel kavramlar ve bazı güncel konular*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Arslan, K. (2002). Üniversiteli gençlerde mesleki tercihler ve girişimcilik eğilimleri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6, 2002,1-11.
- Aytaç, Ö. (2006). Girişimcilik: sosyo-kültürel bir perspektif. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, Ağustos 2006, 139-160
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Brown, T. & Turner, L. (2017). Assessing Opportunities in Entrepreneurship: An Empirical Study. *Journal of Business Ventures*, 28(1), 10-25.
- Cepni, S. (2010). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Akademi Kitabevi
- Clark, T. & Davis, J. (2019). Enhancing Entrepreneurial Skills through Education and Awareness. *Journal of Business Studies*, 25(4), 45-60.
- Eraslan, L. (2011). İlköğretim programlarında girişimcilik öğretimi (hayat bilgisi dersi örneği)". *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 2011,82-94.
- Erkan, S., Uludağ, G. ve Dereli, F. (2016). Okul öncesi öğretmenleri, okul yöneticileri ve ebeveynlerin aile katılımına ilişkin algılarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 221-240.
- Gömlüksiz, M. N. ve Kan, A. Ü. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve girişimcilik becerilerini kazandırmadaki etkililiğinin belirlenmesi. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 2009.
- Gözek, S. (2006). *Girişimci adayın özellikleri, girişimcilik eğilimleri ve girişimci adaylarına sağlanan destekler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Guba, E. G. (1981). ERIC/ECTJ annual review paper: Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. *Educational Communication and Technology*, 29(2), 75-91.
- Iredale N. ve Motsa A. (2002). Developing enterprising behavior. *enterprise impact news*, 14, 1-4.
- Kim, H. & Park, J. (2020). Professional Competence in Entrepreneurship: A Modern Approach. *Journal of Business Ventures*, 33(2), 10-25.
- Kuvan, H. (2008). *Örgün ve yaygın eğitimin girişimciler üzerindeki etkileri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Lawrence, J. & Collins, S. (2018). Self-confidence and Entrepreneurship: An Empirical Study. *Journal of Business Dynamics*, 30(4), 30-44.

- Martinez, A. & Lee, T. (2016). Risk-taking in Entrepreneurial Endeavors: A Comparative Analysis. *Journal of Business Innovation*, 12(3), 45-60.
- MEB. (2005). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. *İlköğretim 1.-5. Sınıf programları tanıtım kitapçığı*. Milli Eğitim Yayınları, Ankara
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research. A guide to design and implementation*. San Francisco: John Wiley-Sons
- Miles, B. M. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An extended sourcebook*. (2nd Edition). Thousand Oaks, California: SAGE Publications.
- Miller, R. (2018). Opportunities and Support in Entrepreneurial Education. *International Journal of Business Pedagogy*, 20(1), 15-28.
- Noble, H. ve Smith, J. (2015). Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence-Based Nursing*, 18(2), 34-35.
- Özatalay, H. (2007). *İlköğretim 1. kademe Türkçe dersi öğretim programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel becerilerin ders kitaplarında kullanılmasına ilişkin durum çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Robinson, L. (2019). Social Environment and its Impact on Entrepreneurial Success. *Journal of Entrepreneurial Perspectives*, 31(1), 1-15.
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22(2), 63-75.
- Smith, A. & Johnson, B. (2016). Building Confidence in Entrepreneurial Students: A Pedagogical Perspective. *Journal of Entrepreneurial Education*, 14(3), 35-50.
- Smith, J. & Jones, M. (2015). Risk-taking in Entrepreneurial Decision Making: A Review. *Journal of Entrepreneurial Perspectives*, 23(2), 45-56.
- Thompson, R. (2017). Decision Making in Entrepreneurship: A Critical Review. *International Journal of Business Studies*, 25(2), 5-19.
- Toprakçı, E. ve Gülmez, D. (2018). Velilerin penceresinden öğrencilerin eğitim hayatı (Anılar bağlamında nitel bir analiz). *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 253-275.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/2989/PP%20InBrief%202013%20QDA%20FINAL2.pdf?sequence=>
Erişim: 28.09.2023.
- Williams, R. (2018). Innovation and Entrepreneurship: A New Outlook. *International Journal of Business Innovation*, 30(2), 5-19.
- Yener, M. ve Aykol, S. E. (2009). Girişimcilik değerleri ve ÖVD üzerine bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 255-271.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.